

Ennetuse õppekava rakendamine Euroopas

Eesti fookusgruppide kokkuvõte

Katri Abel-Ollo, Karin Streimann

Tallinn 2017

Sissejuhatus

Tervise Arengu Instituut osaleb ajavahemikus 2017-2019 Euroopa Komisjoni rahastatud projektis, mille eesmärgiks on arendada ja ühtlustada uimastiennetust (alkoholi, tubakatoodete ja narkootikumide tarvitamise ennetus) koordineerivate inimeste teadmisi, oskusi ja hoiakuid. Projektis osaleb kokku 9 Euroopa Liidu riiki (Belgia, Saksamaa, Itaalia, Sloveenia, Eesti, Tšehhi, Horvaatia, Poola, Hispaania).

Projekti raames:

- kaardistatakse, mida hetkel Euroopa kõrgkoolides ja täiendkoolitustel uimastiennetuse osas õpetatakse;
- kohandatakse ennetuse õppekava ([Universal Prevention Curriculum](#)) materjal Euroopas rakendamiseks sobivaks;
- analüüsitakse, kuidas ennetuse õppekava sobitub Euroopa riikides ennetusega tegelevate inimeste väljaõppesse ja/või täiendkoolitusse;
- katsetatakse üheksas Euroopa riigis, sh Eestis, ennetuse õppekaval põhinevat koolitust. Koolitust viiakse läbi kolmes erinevas formaadis – veebipõhine koolitus, akadeemiline koolitus (1 semester kõrgkoolis) ja täiendkoolitus ennetustegevuste koordineerijatele. Eestis viiakse läbi 5-7-päevane koolitus ennetustegevuste koordineerijatele.

Ennetuse õppekaval põhinev koolitus aitab tõsta ennetustegevuste kvaliteeti Euroopas ja vähendada ebatõhusate ning kahjuliku mõjuga sekkumiste elluviimist. Õppekava on välja töötatud Ameerika Ühendriikide rahvusvahelisele narkootikumide ja õiguskaitse büroole (*Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs*). See põhineb ÜRO Narkomaania ja Kuritegevuse Büroo (UNODC) poolt koostatud rahvusvahelistel uimastiennetuse standarditel ja Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskuse (EMCDDA) poolt koostatud Euroopa uimastiennetuse kvaliteedistandarditel.

Ennetuse õppekava on rahvusvaheliselt tunnustatud, selle kohandamist Euroopa oludele toetavad rahvusvahelised koostööpartnerid, nt UNODC, EMCDDA, Euroopa Ennetusuuringute Ühing (EUSPR) ja Rahvusvaheline Ühing Uimastiennetuse ja Raviga Tegelevatele Spetsialistidele (ISSUP). Õppekava kasutuselevõttust Eestis saavad kasu avaliku, mittetulundus- ja erasektori organisatsioonid, kõrgharidust pakkuvad asutused, samuti praktikud, kes tegelevad ennetustööga igapäevaselt.

Lisainformatsiooni leiab veebilehtedelt <http://www.tai.ee/et/instituut/koostooprojektid/upc-adapt> ja <http://upc-adapt.eu/>.

1. Fookusgruppide läbiviimine Eestis

Selleks et analüüsida, kuidas ennetuse õppekava sobitub Eesti konteksti, viidi läbi 3 fookusgruppi ennetusvaldkonnas töötavate kohaliku- ja riigitasandi otsusetegijate, poliitikakujundajate ja arvamussliidritega. Fookusgruppides käsitleti kolme teemat:

- ennetus ja ennetuse olulisus Eestis;
- ennetusalased koolitused ja väljaõppevõimalused Eestis;
- ennetuse õppekava (UPC) ja selle rakendamine Eestis.

1.1. Osalejate värbamine

2017. aasta mais kaardistati fookusgruppide osalejad, kes esindaksid:

- ministeeriume,
- ülikoole ja teadusasutusi,
- avaliku sektori asutusi,
- sihtasutusi ja mittetulundusühinguid,
- ametiühinguid ja seltse,
- noorteorganisatsioone ja -ühendusi,
- ennetusvaldkonna praktikuid.

Osalejad paigutati gruppidesse, püüdes igasse fookusgruppi leida erineva perspektiivi ja professionaalse taustaga inimesi. Personaalsed kutsed fookusgruppi osalemiseks saadeti osalejatele e-posti teel ajavahemikus 24.05-30.05.2017.

Fookusgrupid toimusid kolmel korral: 09.06 Tartus, 13.06 ja 16.06 Tallinnas. Kokku osales esimeses fookusgrupis 9, teises 7 ja kolmandas 7 inimest.

1.2. Fookusgruppides osalejad

23 osalejat esindasid erinevaid ameteid ja asutusi, nt Siseministeerium, Haridusministeerium, Sotsiaalministeerium, Justiitsministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, Politsei- ja Piirivalveamet, SA Tallinna Koolitervishoid, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut, Terve Eesti Sihtasutus, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon, Eesti Noorsootöö Keskus, Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts. Kõik osalejad allkirjastasid enne fookusgruppide toimumist informeeritud nõusoleku vormi, milles selgitati osalejatele fookusgruppi eesmärgid ja läbiviimist.

1.3. Fookusgruppide läbiviimise meetodika

Fookusgrupid viidi läbi vastavalt moderaatorite juhendile, mis põhines UPC-Adapt projekti fookusgruppide juhendil. Fookusgruppe viisid läbi Tervise Arengu Instituudi töötajad Karin Streimann ja Katri Abel-Ollo. Kõik fookusgruppide vestlused salvestati diktofoniga.

2. Fookusgruppide tulemused

2.1. Ennetus ja ennetuse olulisus Eestis

Osalejate hinnangul on ennetust raske defineerida. Keeruline on täpselt öelda, kust algab ja millal lõppeb ennetus. Fookusgruppide aruteludest selgus, et sõna „ennetus“ võib tähendada väga erinevaid asju. Üks osaleja mainis väga tabavalt: „*On olemas kontseptuaalne segadus sõnaga „ennetus“. Lõpuks me saame järeldada, et kõik, mis me teeme, on ennetus.*“

Teine osaleja: „*Terve lastekaitse töö on ennetus ... universaalne ennetus võib olla kõik siin maailmas. Äkki seda ei tohikski eraldi terminina nimetada. Ennetus on viis, kuidas me asju teeme.*“

Osalejad tunnetavad, et ennetusele lähenetakse erinevalt olenevalt valdkonnast, mistõttu on väga raske tekitada koostööd erinevate osapoolte ja tasandite vahel. Ennetuse fookuseks peetakse eeskätt vanemlike ja sotsiaalsete oskuste arendamist, õpetajate haridust ja täiendkoolitusi ning ühiskonna üleüldist harimist. Peamised küsimused, mis fookusgruppides esitatakse: Kuidas sekkuda?, Kuidas aidata?, Kuidas märgata?, Kuidas luua ja kasvatada vaimselt terveid kodanikke?, Kuidas luua heaolu? jne.

Tsitaat: „*Universaalne ennetus nõuab süstemaatilist tööd. Ei ole vaja rääkida uimastitest, vaid enesekindluse kasvatamisest, sotsiaalsetest oskustest, „EI“ ütlemisest. Tegemist pole kanepilehe näitamisega. Samas tõelise ennetuse mõju pole koheselt nähtav... Aga paraku lähituleviku vaatenurgaga tehakse ebaefektiivseid tegevusi.*“

Fookusgrupi käigus sündis väga tabav ennetuse definitsioon – ennetus on perspektiivis mõtlemine. Aruteludest selgub, et ennetusest räägitakse Eestis küll palju ja püütakse leida lahendusi, kuid teadmine, kuidas ennetust õigesti teha, on üsna piiratud. Praktikutel jääb selle teemaga tegelemisel enesekindlusest vajaka. Tuuakse välja küsimusi: Kas ma räägin asjadest õigesti?, Kuidas rääkida?, Mis mõjub?.

Tsitaat: „*Ennetus on paljudele sageli see, et käin koolides ja räägin. Tegelikult on ennetus ju oskuste omamine. Aga visalt tuleb selle arusaama muutus.*“

Kuigi fookusgruppides tuuakse välja, et koolis peetavad loengud ei ole mõjus ennetus ja need ei muuda käitumist, jõuab arutelu sageli ikka konkreetsete narkoloengute teemani. Mõned fookusgrupis osalejad (noortega töötavad praktikud) tunnevad vajadust loengute järele, kus räägitaks narkootilistest ainetest, nende mõjust ning samuti viimastest muutustest ja uuematest ainetest narkoturul. Enamik osalejatest siiski rõhutab, et ennetus on sotsiaalsete oskuste arendamine, inimeste vaimse heaolu tagamine ja laste „katkimineku“ vältimine. Ent info edastamist ja kättesaadavust peetakse ühiskonnas samuti oluliseks ennetuse komponendiks.

Politsei toob välja, et neilt nõutakse endiselt nn ebaefektiivsete meetodite rakendamist. Tuuakse välja, et mõned koolid ei taha tegeleda süstemaatiliselt tõhusate ennetustegevustega ning nõuavad ebatõhusate tegevuste elluviimist. Tsitaat politsei esindaja poolt kooli esindajate suhtumise kirjeldamiseks: „*Mis sotsiaalsete oskuste õpe ... tulge koertega kooli ... rääkige ainetest.*“

Ministeeriumi tasandi osalejad mainivad fookusgruppides riiklikke uimastiennetuse raamdokumente ja tegevuskavasid ning lähtuvad oma lähenemisel ja arusaamadel paljuski neist. Näiteks tuuakse välja, et ühtne arusaam peaks põhinema uimastiennetuse valgel raamatul. Samas teadvustatakse, et poliitikadokumendid ei ole sobivad töövahendid spetsialistidele. Vahest ka seetõttu põhineb Eestis ellu viidav uimastiennetus paljuski endiselt praktikute intuitsioonil, mitte teadusel (nt on levinud endiste narkomaanide kutsumine lastele oma kogemustest rääkima; laste hirmutamine, karistamine ja ähvardamine; puhkpillilaagri vm vaba aja tegevuste korraldamine kui uimastiennetus). Nende meetodite ebatõhususes ei ole kõik fookusgrupiliikmed ühel meelel.

Tuuakse ka välja, et riigi tasandil on ennetus vertikaalne ning horisontaalne lähenemine puudub. Samas leidub ka hinnanguid, et riik ei pea ennetust üldse oluliseks.

Tsitaat: „*Ennetus eksisteerib populatsiooni tasandil. Arusaam sellest, mis on ennetus, on madal ja riigi poliitikas pole ennetus olulisel kohal. Riik ei pane oma raha ennetusse. Riigi rahade jaotus väljendab valija tahet. Valija ei saa aru, et odavam on pikas perspektiivis ära hoida asju... Ennetusse suunatakse ELi rahad, riigi raha see ole.*“

2.1.1. Ennetusega tegelejad Eestis

Nii nagu arusaam ennetusest on väga erinev, peetakse ka ennetuse elluviijateks erineva tasandi esindajaid. Peamiselt peetakse ennetuse läbiviijateks inimesi, kes töötavad inimestega, nt meditsiinitöötajad (arst, pereõde, apteeker), politsei ja õpetajad. Ühiselt leitakse, et kõiki neid ameteid peaks kaasama rohkem ennetusse ja nende ametite pidajaid ka vastavalt koolitama. Oluliste ennetuse elluviijatena nähakse ka perekondi ja toonitatakse vanemlike oskuste arendamise vajadust ühiskonnas (nt perekoolid). Fookusgruppides osalejate hinnangul on lastevanemate arusaam ennetusest erinev – osad lapsevanemad on väga mures ning otsivad teavet ja võimalikke lahendusi, samas leidub lapsevanemaid, kes ei taju probleemi olemasolu.

Tsitaat: „*Mõjuagendid, keda peaks otsustajatena rakendama, on õpetaja, perearst, politseinik. Kolm hooba, kuidas pääseb kodule kõige lähemale. Koolis peaks olema ennetusprogrammid just seepärast, et koju minna muudmoodi ei saa. Tuleb kasutada ameteid, kes on autoriteedina inimesele kõige lähemal.*“

Politsei poolt kinnitatakse valmisolekut osaleda rohkem ennetuses. Tsitaat: „*Politsei tahab ennetustööd teha... Juhid räägivad alluvatega õiget keelt... Ärge tehke trahve, vaid rääkige inimestega.*“

Tsitaat: „*Kasutamata ressursid on perekoolid. Kuidas ja mismoodi tegeleda laste kasvatamisega.*“

Ühe olulise ennetuse elluviijana nähakse ka kooli ja kooli juhtkonda. Tuuakse välja, et kool teeb lõpliku valiku, mida ja kuidas lastele õpetatakse. Kohalik omavalitsus võib küll soovitada erinevaid lähenemisi, kuid kool otsustab, kas ja milliseid tegevusi või programme ta ellu viib. Fookusgruppides tõdetakse, et Eestis leidub koole, kus peetakse oluliseks laste üleüldist heaolu, kuid leidub ka vastupidiseid näiteid.

Ka Tervise Arengu Instituuti, teisi riigiasutusi ja ministeeriumeid tuuakse ennetuse elluviijate all välja. Nende institutsioonide poolt koostatud plaanide elluviijana nähakse kohalikku omavalitsust. Samas peetakse KOVe nn nõrgaks lüliks riiklike plaanide elluviimises. Takistavate teguritena tuuakse välja haldusreform, vajalike spetsialistide ja rahastuse puudumine.

Tsitaat: „*Riiklikud organisatsioonid on olemas, kes õigeid asju ütlevad, aga elluviijat ja vastuvõtjat pole. Kedagi, kes KOVi tasandil kinnistaks ja ära lahendaks vajalikud tegevused. Ennetust kui mõttelaadi on vaja viia sügavamale.*“

Fookusgruppides osalejad arvavad, et otsusetegijad (nt KOVi juht, minister jne) ei peagi tundma teemat, vaid vajavad pädevaid nõunikke. KOVide laadvik muutub aja jooksul kiiresti ja sellel tasandil ei ole võimalik omandada ennetuse kohta sügavamaid teadmisi. Samas nenditakse, et KOVide töö ennetuse valdkonnas on väga oluline.

Tsitaat: „*Ennetus saabki olla ainult pikaajaline... Mõju näed 3, 5, 25 ja 30 aasta pärast. Hea oleks, kui nn otsustajate kätte ei jääks palju otsustada. Valitsused vahetuvad kiiresti... Poliitikud võiks ennetuse teemast üldse kõrvale jätta... vajalik on tugev strateegia ja raam... kus tuleb otsustajad panna lihtsalt fakti ette.*“

Tsitaat: „*Poliitilises juhtimises on ikka arusaam, et toimivad hirmutamise, ähvardamine, sundimine... sellise nn positiivse külje arendamise asemel. Ja ka rahajaotuses. Eestis on raha jõuministeeriumite käes... ka seal võiks olla valdkonnaülene rahajaotus mitte ministeeriumispetsiifiline.*“

2.2. Ennetusalased koolitused

Ennetusteemalisi õppevõimalusi ja koolitusi on osalejate sõnul Eestis vähe. Osalejad, kes kõrgkoolide õppekavasid paremini tunnevad, toovad välja, et tervisekäitumist käsitlevate õppeainete raames käsitletakse uimastiennetust vähe või üldse mitte. Näiteks Tartu Ülikooli psühhiaatria õppekavas käsitletakse sõltuvuse teemat, aga sotsiaalainete õppekavades mitte. Osalejate sõnul peaks just sotsiaalvaldkonna tudengeid koolitama enam ennetusteemadel, baasharidusest peaks üliõpilased saama esmase arusaama ennetusest.

Ka arstitudengitele tuleks rääkida rohkem vaimse tervise probleemidest ja riskikäitumise ennetusest. Tartu Ülikoolis käsitletakse enam alkoholi kui teiste sõltuvusainete tarbimise ja laiemalt riskikäitumise ennetamist. Samuti puuduvad Tallinna Ülikoolis uimastiennetuse temaatikat käsitlevad ained, seda nii tasemeõppes kui täiendkoolituses. Ennetusteema vähene kaetus õppekavades on ülikoolidele teada, probleemid õppeainete kavasse lisamise ja läbiviimisega tulenevad sageli mitmetest põhjustest.

Tsitaat: „*Õppejõud tegelikult tähtsustavad teemat, aga õppekavade arendamist mõjutab kvalifitseeritud õppejõudude olemasolu. Teema on väga spetsiifiline, õppejõudude temaatika aga tavaliselt laiem, mitte nii kitsas... aga nõus, et enam tuleks tuua Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituuti seda teemat. Meilt küsitakse koolitusi, aga neid pole.*“

Tsitaat: „*Ülikool on kitsaskoht... õppekava on ülikooli enda otsustada. Tihti lastega ja vanematega tegevad professionid ei saa sealt teadmisi, kuidas suhelda nendel teemadel. Põhimõtted peaks olema selged... inimlik lähenemine, kuidas inimlikult rääkida.*“

Tsitaat: „*Koolitajate koolitajad ei ole sageli pädevad. Kui koolituse taga pole head koolitajat, jookseb asi liiva. Seega milline on siis koolist tulnud spetsialistide pädevus?*“

Pakutakse välja, et ennetust tuleks õpetada erinevate valdkondade tudengitele ning üleülikoolilise ainena. Tsitaat: „*Harida tuleks ülikoolide õppekuraatoreid ja neid informeerida, sest nemad tegelevad programmide kokkupanemisega... Ühe näitena, kuidas seda teha, on Tallinna Ülikooli interdistsiplinaarne õppeprojekt, kus erinevad valdkonnad koos õpivad ja erinevad õppejõud koos õpetavad ühte ainet eri tudengitele... semestri lõpus tulevad jurist, lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja ja õpetaja, kes on koostööd teinud juba ülikoolis ja kelle hilisem koostöö tõenäoliselt toimib.*“

Õpetajakoolitus ja lastega kokku puutuvate inimeste koolitus tuleb pidevalt arutelu käigus päevakorda. Palju mainitakse ka juhtumikorralduse õpet, st mida teha konkreetselt juba probleemiga kokku puutunud lapsega. Ministeeriumidel puuduvad teadmised olemasolevatest õppeprogrammidest ja arusaam, millised teadmised on inimestega otseselt kokku puutuvatel spetsialistidel (sh mis materjalid on kasutusel jne). Õpetajatele suunatud materjalidest ja koolitustest on osaline ülevaade olemas, kuid tõdetakse, et need meetodid ja materjalid ei jõua sageli praktikasse. Ülikooli baasteadmisi peetakse väga oluliseks.

Tsitaat: „*Meil on head ja tublid praktikud, kelle kõrvalt õppida... aga kui koolist pole omandatud seda selgroogu, kuhu praktika käigus omandatu talletada, on keeruline.*“

Tsitaat: „*Äärmisel vajalik on lastega vahetult kokku puutuvate inimeste koolitus... sotsiaaltöötajad, õpetajad, lastekaitsetöötajad... just selline kaasaegne koolitus, koostööle suunatud.*“

Tsitaat: „*Õpetajale on tuge vaja juhtumikorralduses... millistes piirides tegutseb õpetaja? Vaja on teada ka sekkumise meetodikat – mis toimib, mis kontekstis ja mis sihtrühmale mõeldult?*“

Räägitakse ka ametnike koolitusest, kuid valdav enamus arvab, et ametnikud on pigem ülekoollitatud. Kõige olulisem on koolitada siiski vahetult inimestega kokku puutuvaid spetsialiste.

2.2.1. Mis teadmisi vajatakse erinevate tasandite lõikes?

Fookusgruppides osalejad tõid välja erinevate sihtrühmade erinevaid vajadusi, mille võib kokku võtta järgmiselt.

Otsusetegijad

- Ennetuse üldised põhimõtted. Vajalik, et nad mõistaks ennetuse olemust ja tähendust.
- Loetelu lähenemistest, mis ei ole mõjusad.

Kohalik omavalitsus

- Informatsioon kohalikul tasandil toimivatest lahendustest.

Ennetusspetsialistid

- Vajalik arendada oskusi, kuidas ennetust esitleda ja otsusetegijatele ideesid maha müüa.
- Spetsiifiline informatsioon uimastite ja nende mõjude kohta. Mis ained liiguvad narkoturul. Kuidas ära tunda joovet ja mis mõju on erinevatel narkootikumidel.

Õpetajad

- Tööriistakast või juhised, mis annavad nõu mida, kuidas, kellele ja millal teha.
- Tõendus põhised meetodid. Tsitaat: „*Teaduspõhiseid meetodeid on vaja propageerida. Valesti antud programmid võivad teha vastupidist... lihtsalt viskad õhku meetodeid ja sa ei tea, mis päriselt töötab... Äkki hoopis tekitab huvi noores. Räägin narkootikumidest ja eeldan, et noor ei tee midagi. Aga äkki tekitasin hoopis noores huvi, kes ei teadnud sellest midagi. Tekib hoopis „ohhoo“, ma pole seda ainet proovinudki...“*
- Suhtlemisoskuste arendamine, motiveeriva intervjuerimise oskuse arendamine.

Vanemad

- Vanemlike oskuste arendamine.

2.3. Ennetuse õppekava (UPC) ja selle rakendamine Eestis

Osalejatele anti lugeda UPC koolitust tutvustav infoleht (Lisa 1). Huvi koolituse vastu oli suur, enamik küsimusi puudutas koolituse mahtu, koolitavate arvu, ajakulu jne.

2.3.1. Koolituse sihtgrupp

Koolituse vajalikkust tunnetasid kõik fookusgruppides osalejad. Kõigis fookusgruppides jõutakse sarnase lahenduseni, et UPC koolitus peaks olema multidistsiplinaarne koolitus, kus peaksid viibima koos erinevad spetsialistid ja ametnikud. Konkreetsete ametite seas mainitakse sotsiaaltöötajaid, koolijuhte, haridustöötajaid, meditsiinitöötajaid, noorteühenduste esindajaid, lapsevanemate ühenduste esindajaid, ülikooli teaduskoordinaatoreid, noorte ja haridusküsimuste planeerijad, vangla noorteüksuse juhte, meediainimesi ja ajakirjanikke, arendusspetsialiste uutes KOVIDes, tervisekõrgkoolide inimesi jne.

Pakutakse välja, et tegemist võiks olla kohaliku tasandi meeskonnakoolitusega, kus tekib ühine mõtteruum. Osasid koolituskava teemasid peetakse liiga spetsiifiliseks, et neid kõigile osalejatele ühes mahus õpetada. Samas arvatakse, et üldised baastadmised peaksid kõigi jaoks samad olema.

Koolituse raames saaks moodustada kohaliku ennetusmeeskonna, kes hakkaks tegelema ennetusega kohalikul tasandil.

Tsitaat: *„Sellisel koolitusel peaks olema rõhk koostööl... selle baasilt oleks hiljem lihtne alustada koostööd.“*

Tsitaat: *„Kui üks inimene piirkonnas ära koolitada, siis ta lööb õitsele... aga kaua ta õitseb seal piirkonnas üksi, kui keegi kaasa ei tule. Õige mõte on piirkonda turgutada.“*

Tsitaat: *„Peaks olema võimalus valida moodulite vahel... näiteks inimene vaatab, et selle Euroopa statistikaga ma ei tee midagi...“*

Tsitaat: *„Koolitused omavalitsuste kaupa... kaasatud linnaarst, haridustöötaja, sotsiaaltöötaja. Tuleb panna fookused paika, aga samas tunnetada terviku töötamist. Hallide alade kaotamine koostöös. Eesmärk, et kõigil oleks ühtne arusaam ennetusest.“*

2.3.2. Koolituse pikkus ja osalejate motiveerimine

Enamus fookusgrupis osalejaid arvas, et tegemist võiks olla erinevate koolitussessioonidega, mis kestavad 2–3 päeva korraga ja toimuvad iga paari nädala tagant. Ühe nädala pikkust koolitust peetakse liiga pikaks ja koolituse sihtgruppi silmas pidades võimatuks. Samuti arvatakse, et ühepäevane koolitus on liiga lühike, kuna inimesed jooksevad laiali, ei teki meeskonnatunnet ja teema ei kinnistu. Lahendusena pakutakse ka paaritunniseid tsükleid, kuid sellise korralduse võimalikkust peetakse ametispetsiifiliseks.

Tsitaat: *„Meeskonnatöö on efektiivne, kui kauem saab koos olla, sest kontakt tuleb luua ja see ei tohi ära kaduda....Palju korraga aga ei saa samuti põhjusel, et uus teema nõuab pingutust.“*

Tuuakse välja, et ennetuse valdkonna inimesed ja otsusetegijad on väga hõivatud. Seetõttu on vajalik läbi mõelda, kuidas osalejaid motiveerida – koolitusel osalejatele tuleb selgeks teha nende roll koolitusel. Koolituse reklaamis kohaliku tasandi juhtidele võiks tuua välja, et koolitusest on abi meeskonna ülesehitamisel ja grupi dünaamika loomisel, mis omakorda võimaldab osalejatel tulevikus paremini koostööd teha. Koolitusel saadav teave ja koolituse tulem peaks olema selgelt välja toodud ja selgitatud. Mõned osalejad viitavad teema kontekstis edukate näidetena riigikaitse ja sotsiaalkaitse kursustele, mis kestavad samuti nädala ja on seni olnud Eestis edukad. Motiveerimise puhul tuuakse välja mitmeid võimalusi.

Tsitaat: *„Motivatsioonikiri teha osalejatele, et nad tajuksid oma rolli koolituses.“*

Tsitaat: *„Lähenedamine koolitusel osalejatele peaks olema väga individuaalne ja mõte oleks mitte kõigile laialt pakutud koolitus, vaid ainult teile ja teie ametikohale...“*

Tsitaat: *„Võiks olla nii, et saaks ainepunkte ja ülikoolid võtaksid neid arvesse. Kui maht on olemas, siis ülikoolid arvestavad seda ainepunktidena.“*

2.3.3. Koolituse formaat

Koolitus peaks olema nii praktiline kui ka teoreetiline, sisaldama palju arutelu, meeskonnatööd ja kogemuste vahetamist teiste piirkondadega. Tuuakse välja, et koolituse raames võib anda osalejatele ka kodutöö (nt kohaliku tasandi ennetusplaan). Mitmel korral küsitakse ka e-õppe võimaluse ja veebimoodulite kohta, mis vähendaks kohapeal oleku aega ja teeks koolituse kaasaegsemaks. See aitaks ka rohkem hõivatud inimestel koolitusel osaleda. Ühe võimalusena tuuakse välja atraktiivsete lühivideote kasutamine. Märksõnadeks koolituse formaadi puhul jäävad: motiveeriv ja innovaatiline. Koolituse toimumise kohana nähakse nii Tallinna linna kui ka maakondade keskuseid.

Tsitaat: *„Koolituse eesmärk võiks olla midagi praktilist, nagu piirkondliku ennetuskava kokkupanek.“*

Tsitaat: „Loenguformaat ei ole enam pädev. Praktiline ja käegakatsutav koolitus vajalik. Külaskäigud, kohtumised jne.“

Tsitaat: „Koolitus võiks olla üles ehitatud kui praktiline projekt... Osalejad teavad piirkonna vajadusi... Lahenduste otsimine, lähtudes mujal maailmas toimivatest ja meie andmetest. Koolitus ei tohiks olla nn Force feeding.“

Ühe võimalusena mainitakse koolituse sidumist KOV arenguprogrammi ja arengukava tegemise kohustusega. Koolitusel peaksid osalema KOVi arendusnõunikud ja koolitus annaks olulise sisendi KOVi arengukavadesse.

Sobilike ja pädevate koolitajate teema tõuseb igas fookusgrupis päevakorda. Kes on õiged koolitajad? Tuuakse välja, et koolitajad peavad teadma tõendus põhiseid lähenemisi, ent samal ajal oskama näiteid tuua ja valdama ka praktilist poolt. Välislektorite mõtet üldjuhul kiidetakse, kuid sellist koolitajat tuleb valida väga hoolikalt ja läbimõeldult. Kindlasti peab välislektor olema kursis kohaliku olukorraga. Praktikutena nähakse sekkumisprogrammide elluviijaid. Koolitajatena saab kasutada ka kohalikke magistrante ja doktorante, kelle teadustöö tulemusi sageli piisavalt ei kasutata. Üldine arusaam on, et lektorid peavad olema karismaatilised ja tugevad isiksused. Mainitakse, et kaasata tuleks ka endiste tervisevõrgustike spetsialiste, tervisedenduse õppejõude ja valdkonnas töötavaid praktikuid (turvakodu töötajad jne). Koolitustesse peaks kindlasti kaasama ka ülikoolid.

Tsitaat: „Koolitajad peavad olema läbimõeldult valitud... see koolitus peaks olema välja arendatud koostöö baasil. Kui tegemist on multidistsiplinaarse koolitusega erinevatele ametitele, siis koolitajad peaks olema ka erinevate taustadega.“

Soovitused

- Koolitus võiks hõlmata ka sotsiaalse turunduse ja müügitöö komponenti. Käsitleda tuleks küsimusi, kuidas müüa ideid poliitikutele ja samas anda praktilisi nõuandeid ka praktikutele.
- Rõhuasetus võiks olla universaalsel ennetusel, mitte spetsiifilistel moodulitel.
- Rõhutatakse, et vajalik on teadmiste kontroll enne ja pärast koolitust.

Lühikokkuvõte

Eestis puudub ühtne arusaam ennetusest. Osaliselt on inimestel teadmised olemas, kuid enamikul juhtudel baseeruvad kasutatavad meetodid ja strateegiad intuitsioonil või iseseisval info otsimisel. Sageli tehakse ennetuse nime all tegevusi, millel puudub tegelik mõju.

Eestis puuduvad ka vajalikud koolitusvõimalused ennetuse valdkonnas töötavatele inimestele. Paljudel juba valdkonnas töötavatel inimestel puuduvad vajalikud oskused teemaga tegelemiseks. Ülikoolides peaksid olema kursused õpetajatele, sotsiaalteaduste tudengitele ja arstitudengitele, mis hõlmaks vajalikke ennetusealaseid põhiteadmisi ja teooriaid. Kõik tudengid, kes hakkavad hiljem tööle inimestega, peaks omandama baashariduse käigus teadmised tõenduspõhiste ennetusmeetodite kohta. Nemad on fookusgruppides osalejate arvates Eestis võtmeisikud ennetuse valdkonnas.

Kõrgema tasandi otsusetegijaid ei peeta uimastiennetuse koolituse sihtgrupiks. Tegeleda tuleks õpetajate, meditsiinitöötajate ja politseiga. Koolitusel tuleks keskenduda huvikaitsele - kuidas ennetust erinevatele sihtgruppidele müüa.

Eestis tajutakse UPC koolituse vajalikkust ja nähakse, et selline koolitus aitaks kujundada ühtset arusaama ennetusest ja edendada tõenduspõhiste meetodite kasutamist. Ühe suure väärtusena nähakse UPC raames kohaliku tasandi ennetusmeeskondade sündi ja kohaliku tasandi spetsialistide vahelise koostöö edendamist. Hetkel nähakse KOVe nõrga lülina, kes ideaalis peaks lähtuvalt kohalikest vajadustest viima ellu ennetustegevusi, kuid kellel puuduvad vajalikud oskused ja ressursid.

UPC koolituses nähakse kaasaegset, innovaatilist ja multidistsiplinaarset lähenemist, kus teooria on tugevalt seotud praktikaga. Osalejate visioonis on tegemist universaalse ennetuskoolitusega, kus ei keskenduta spetsiifilistele moodulitele. Koolitusel nähakse olulise väljundina konkreetset tulemit, mis ühe võimalusena võiks olla näiteks kohaliku tasandi ennetusplaan/programm.

Koolitusel osalejaid võib motiveerida individuaalselt, selgitades kõigile nende rolli koolitusel. Ka koolitajad peavad olema väga hoolikalt ja läbimõeldult valitud, koolitajatel peab olema teoreetiline ettevalmistus, teadmised andragoogikast, aga ka praktilised kogemused ennetusprogrammidega.

UPC koolitus on Eestile kasulik mitmel viisil. Esiteks see võimendab kohalikku tasandit/regioone ja toetab nende ennetustegevusi. Teiseks annab see koolitus inimestele teadmised ennetusteooriatest, oskused luua ning koordineerida ennetusstrateegiaid ja plaane. Lisaks eelnevale tõhustab ühtne arusaam uimastiennetusest koostööd erinevate osapoolte ja tasandite vahel.

LISA 1

Ennetuse õppekaval põhineva koolituse lühikokkuvõte

Koolitus sisaldab:

- Sissejuhatus: sissejuhatuses antakse ülevaade õppekava kohandamisel kasutatud metoodikast, koolituse sihtrühmast ja läbi viimise protsessist. Tuuakse välja koolituse õpitulemused ja eesmärgid.
- Esimene osa kirjeldab sõltuvusainete tarvitamise trende Euroopas. Selgitatakse ennetuse rolli uimastite tarvitamise ära hoidmisel ja vähendamisel.
- Teises osas käsitletakse ennetusteaduses kasutusel olevaid põhiteooriaid. Teoreetiline lähtekoht aitab osalejatel paremini mõista, kuidas arendada ja kohendada ennetavaid sekkumisi.
- Kolmas osa annab ülevaate sekkumiste jälgimisest ja hindamisest. Kirjeldatakse peamisi meetodeid, mille abil hinnata sekkumiste elluviimise protsessi ja tulemuslikkust. Teema käsitus on ülevaatlik ning ei selgita sügavuti statistilisi aspekte.
- Neljas osa kirjeldab tõenduspõhiseid ennetussekkumisi ja poliitika. Kirjeldatakse ÜRO Narkomaania ja Kuritegevuse Büroo (UNODC) poolt koostatud rahvusvahelisi uimastiennetuse standardeid ja Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskuse (EMCDDA) poolt koostatud Euroopa uimastiennetuse kvaliteedistandardeid. Arutletakse mujal välja töötatud ja põhjalikult hinnatud (tõenduspõhiste) ning kohapeal arendatud sekkumiste eeliste ja puuduste üle.
- Järgmised osad käsitlevad perepõhiseid, koolipõhiseid, kogukonnapõhiseid ja meediapõhiseid sekkumisi. Luuakse ühtne arusaam tõhusate sekkumiste tähtsamatest komponentidest. Iga teemaga seotult arutatakse raskuseid, mis võivad takistada sekkumise ellu viimist (nt riskis olevate perede kaasamine sekkumistegevustesse). Keskendutakse Euroopas kasutusel olevatele tõenduspõhiste sekkumistele.
- Viimases osas käsitletakse ennetusega seotud eetilisi aspekte. Osalejad saavad arutleda küsimuste üle, millega ennetusvaldkonnas tegutsejad kokku võivad puutuda.